

"ולא ספרתי שירד לי דם"

יחסן של נערות אל הווסת כפי שמשתקף בספרות¹

תמר לוז-גרבר

תקציר

הווסת היא טאבו תרבותי כללי, וביהדות על אחת כמה וכמה בעקבות הלכות "האישה הנידה" ו"טהרת המשפחה". נושא הווסת נעדר מהתיאור הספרותי עד המחצית השנייה של המאה העשרים. בשנים האחרונות הסכר נסדק וכבר ניתן לאתר מופעי וסת בספרות. המעבר מהעדר תיאורי וסת לפירוט התופעה משקף חוויות של בדידות, כאב ופחד. תגובות כאלו על תופעה כה חיונית יוצרות דחייה של עיקר מהותי בחוויה הנשית. ככל שירבו המודלים של החוויה הפרטית, כן ייטב לתהליך הנורמליזציה של הגוף הנשי. מאמר זה בוחן את קבלת הווסת כמשתקף ביצירות ספרות המתארות נערות בגוף ראשון ובפרספקטיבת זמן. היצירות הן בעלות ממד אוטוביוגרפי ומעידות על חוויה קשה. הן לא נכתבו עבור נערות אלא כעדות פרטית. אבחן התייחסויות שונות לנושא מזווית פילוסופית, פסיכולוגית, דתית ומגדרית ועל בסיס תאוריות אלה אתייחס ליצירות הספרות.

מילות מפתח: נערה, התבגרות, וסת, מחזור חודשי, גוף נשי, נידה, הסתרה, שירה, רומן

תמר לוז-גרבר, אורנים, המכללה האקדמית לחינוך

¹ מאמר זה הוא חלק ממחקר לקראת השלמת דוקטורט באוניברסיטת חיפה בהדרכתה של פרופ' ניצה בן דב.

מבוא

הווסת היא טאבו תרבותי כללי, וביהדות על אחת כמה וכמה בעקבות הלכות "האישה הנידה"² ו"טהרת המשפחה"³. הנושא נעדר מהתיאור הספרותי עד המחצית השנייה של המאה העשרים אולם בשנים האחרונות ניתן לאתר מופעי וסת בספרות. המעבר מהעדר לנוכחות מאפשר לבחון את התיאורים ואת הקשרם. בעקבות המהפכה הפמיניסטית, נושא הווסת נחקר ונידון מזוויות שונות: דתית, פילוסופית, פסיכולוגית ומגדרית. על בסיס תאוריות אלה אתייחס ליצירות הספרות.

במאמר אבחן שלוש יצירות ספרות המתארות נערה המקבלת וסת בפעם הראשונה. אתמקד ביצירות בעלות ממד אוטוביוגרפי, הכתובות בגוף ראשון ובפרספקטיבת זמן, כשהכותבת משחזרת את החוויה. היצירות לא נכתבו עבור נערות אלא כעדות פרטית בפרוזה ובשירה. הרומן נערה מאת אלונה פרנקל (2009) מתאר את קבלת הווסת הראשונה באנייה, במעבר מאירופה שלאחר השואה אל ארץ ישראל. המעבר בשילוב תהליך ההתבגרות גורם לנערה לטלטלה ומחלה. המשוררת אנה הרמן בספרה חד קרן (2002), מתארת את החוויה בשני שירים. בשיר "התבגרות", הווסת מתוארת כמחלה קשה, הנשיות פורצת ממנה בכאב שאין כדוגמתו. בשיר "גולם" מתוארות השתנות הגוף ותחושת הבושה וההשפלה כתוצאה מחשיפת הדימום.

המחלה מהווה דימוי ספרותי מחד ודרך להתמודד עם השינוי שהגוף הנשי עובר מאידך. בשלוש היצירות השהייה במיטה וההתעטפות בשמיכה מהוות בריחה והסתרה, כמו גולם המתעטף בקוריו מבלי לדעת שהפרפר יפרוץ ממנו. היצירות מעבירות חוויה פרטית מאוד בה המעבר מילדות לנשיות הוא טראומתי. פרנקל והרמן מתארות התבגרות בחברה המערבית, האינדיבידואליסטית, בה לאם יש תפקיד בלעדי ומכריע בהכנת בתה לשינויים הצפויים לה. כל אחת מהנערות מתמודדת לבד ויהאם הנעדרת⁴, לא ממלאת את תפקידה. אולם, היצירות לא מביעות ביקורת כלפי האם או החברה.

המאמר בוחן את הווסת הראשונה כתמה ספרותית בעלת עולם דימויים. אבדוק אם המילה וסת מוזכרת ביצירות ואם הן כתובות בתוך הקשר יהודי של נידה והסתרה. כמו כן, אבחן האם הנערה מוכנה לתהליך ההתבגרות, האם יש לה מקורות תמיכה ואיך מופיעה דמות האם.

² מסכת נידה היא המסכת השביעית בסדר טהרות במשנה, ובעקבותיה קיימים דיונים בתלמודים ובספרי השו"ת.

³ אחרי חורבן המקדש, רוב הלכות הטומאה איבדו מתוקפן, אולם חוקי הנידה התרחבו וקיבלו את הכינוי המכליל "חוקי טהרת המשפחה" (ינאי ורפורט, 2001). אישה נידה אסורה במגע עם בעלה. המסורת העממית מרחיקה אותה גם מחפצי קודש, ספר תורה, בית כנסת ובית קברות למרות שאין איסור הלכתי על כך (נר דוד, 2011).

⁴ מוטיב שהציגה לילי רתוק באחרית דבר באונטולוגיה הקול האחר (רתוק, 1994).

הווסת בתרבות

הווסת היא נושא ש"לא מנומס" לדבר עליו או להזכירו. רבים משתמשים בהכללה "מחזור חודשי" או בכינויים שונים.⁵ מאז יוון העתיקה, היחס לרחם (ביוונית - hystera) קושר את מערכת הרבייה הנשית עם תגובה רגשית לא רציונלית (היסטריה), ויוצר חיבור אימננטי בין נשיות וגוף. פרויד טען ש"אנטומיה היא גורל"⁶ והציג את מודל הפגימות של הגוף הנשי חסר הפין. רוני הלפרן טענה ש"הגוף הנשי אינו נתון ביולוגי, א-היסטורי וקדם תרבותי אלא [...] אתר פוליטי"⁷ והיא מסיקה שכתובה על גוף נשי היא מעשה חתרני נגד ההגמוניה.

הטאבו של הווסת מושפע משני כוחות תרבותיים: מסיווגה כחלק ממערכת ההפרשות הנחותות (צואה, שתן וזרע) ומהקישור בין וסת, חיי אישות ונידה לפי ההלכה. מכאן, הכתיבה על הווסת והוצאתה אל המרחב הציבורי חוצה שתי מסורות של הסתרה ונידוי. התנ"ך משקף שתי גישות ביחס לווסת. האחת נורמטיבית, הווסת מופיעה כשהיא הכרחית לעלילה,⁸ והשנייה, בהקשר של טומאת הגוף.⁹ האישה בזמן וסת נקראת "נידה" והיא מעבירה טומאה עד שתטבול במקווה. הרב אלישיב קנוהל¹⁰ מסביר שהווסת מייצגת מוות וחיים שלא התממשו. הטומאה לא קשורה לכלוך אלא מצביעה על אי טהרה והעדר קדושה. ניסן רובין¹¹ מתאר את החשש מפני האישה, העוברת במהלך חודש שינוי ממצב של 'טבע' ליתרבות,¹² מאי פוריות לפוריות, מטהורה לטמאה. דיני הנידה מהווים סנקציה ופיקוח.

הוגות פמיניסטיות העלו את נושא הווסת לדיון מחודש בשנות השישים של המאה העשרים. מרי דאגלס חקרה את מעמד הווסת בחברות שונות, בין טוהר לסכנה.¹³ ג'וליה קריסטבה חקרה את חומרי הפסולת, 'הבזות', (שתן, צואה, זרע ווסת), המעוררים פחד וסלידה והעיסוק בהם שובר את הסדר של "מותר ואסור".¹⁴ אייריס מריון יאנג¹⁵ מסבירה שהרתיעה מהווסת נובעת משום שהיא ייחודית לנשים, שכן הגוף

⁵ המילה "וסת" מומרת למילות קידוד שונות: "מחזור"; "ורדה סורגת גרביים"; "חרבון"; "קיבלתי" (וייסברג, 2013: 34). פילץ מוסיפה: "דמעות הרחם המאוכזב"; "התחרבנות"; "הדודה שלי באה לביקור" (פילץ, 2013: 91). "Aunt Flow, Aunt Flow has come for an unannounced visit" (Fingerson, 2006: 32-33)

⁶ פרויד, 1967 [1910]

⁷ הלפרן, 2012: 26

⁸ לדוגמה: שרה מתבשרת על הולדת יצחק כש"הַדָּל לְהַיּוֹת לְשָׂרָה אֶרֶץ כְּנָעִים" (בראשית יח, יא); ורחל "לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים ליי" (בראשית לא, לה)

⁹ "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה, דָּם תִּהְיֶה זָבָה בְּבִשְׂרָה שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ, וְכָל הַנֶּגַע בָּהּ יִטְמָא עַד הָעֶרְבִי." (ויקרא ט"ו, י"ט)

¹⁰ קנוהל, 2000

¹¹ רובין, 1995

¹² עוד על המתח בין טבע ותרבות אצל שרי אורטנר (2007 [1974]).

¹³ דגלס, 2010 [1966]

¹⁴ קריסטבה, 2005 [1980]

¹⁵ Young, 2005

והמיניות הנשית נחשבו נחותים בתרבות הפטריארכלית. אמילי מרטין¹⁶ יוצאת נגד התפיסה המתייחסת לווסת כאל "מפעל שכשל". מפעל שתכליתו הולדה והווסת היא "הפסולת". גלוריה סטיינמ¹⁷ העלתה שאלה היפותטית: מה היה קורה אילו גברים היו מקבלים וסת? במקרה זה לדבריה, הווסת הייתה מתקבלת כסמל של יוקרה, גבורה ומקור לסמכות. מחקרים חדשים רואים בווסת הזדמנות לחוויה רוחנית ונשית.¹⁸

הווסת כשלב מעבר והתבגרות

תאורטיקנים של זהות¹⁹ לא מבחינים בין נשים וגברים כשהם דנים בהתפתחות הזהות. לכן קבלת הווסת לא מופיעה כשלב קריטי בעיצוב זהותה של האישה למרות היותה שלב מעבר מובהק. סימון דה בובואר²⁰ מתארת נערה מתבגרת החווה השתנות של הגוף, צמיחת חזה וסימני נשיות ראשוניים. לדבריה, החוויה הראשונית מלווה בהתרגשות, אולם קבלת הווסת גוררת תחושת השפלה, בושה ודחיה. גם נערות שהיו מוכנות לצפוי להן קיבלו את הווסת בתחושה של דחיה והשפלה. יאנג טוענת שנערות ונשים עדיין מדווחות שהווסת מעוררת בהן בושה הנובעת מהסטטוס הנחות של האישה ומאי הנוחות הפיזית. היחס להתבגרות הנשית הוא אמביוולנטי. מחד ההתבגרות מלווה בסממני נשיות חיוביים כמו מיניות ופריון, ומאידך, הווסת מתוארת כחוויה שלילית, מלווה בחרדה להתבזות ולהיתפס מדממת.²¹

בלוך טענה כי רק 25% מהנערות מוכנות במידה מספקת לקראת הופעת הווסת.²² אשר טענה שההדרכה עוסקת בעיקר בהיגיינה, ביולוגיה, אנטומיה, פיזיולוגיה והורמונים. כך, גם נערות שקיבלו הדרכה מגיעות לתהליך כשהן לא מוכנות מבחינה רגשית. בעקבות קבלת הווסת מצפים מהנערה להתנהג על-פי מודל נשי והיא עלולה לחוש אובדן של חופש. עיסוק נרחב מוקדש להסתרה של דם הווסת ושל אמצעי ההיגיינה, אלה סנקציות חברתיות המשאירות את הנשים בעמדת בושה וכישלון.²³

בתקופת הנערות מתעצבים תפיסת הנשיות ויחס הנערה אל גופה ואל המיניות. לאם יש תפקיד חשוב בהכנת הנערה לקראת הצפוי לה. ננסי פריידי כתבה "האם איננה מחנכת את הבת לשמוח בגופה הנשי. אלא להתבייש בו ולהתכחש לקיומו כמידת האפשר".²⁴ נשים רבות זוכרות את הווסת הראשונה שלהן ואת תגובת האם באותה סיטואציה. נשים יהודיות מעדות שונות מתארות טקסים שערכו להן עם קבלת הווסת הראשונה: הפרשת חלה, טבילת הידיים בחלב ובקמח, הענקת תכשיט זהב ועוד.²⁵

¹⁶ Martin, 1987

¹⁷ Steinem, 1978

¹⁸ Bobel, 2010

¹⁹ אריקסון ואחרים

²⁰ דה בובואר, 2001 [1949]

²¹ Young, 2005

²² בלוך, אצל אשר, 1992

²³ אשר, 1992

²⁴ פריידי, 1980: 78

²⁵ פילץ 2013; לביא, 2010

אחרות מתארות את המסר: "היזהרי לך". אישה מספרת כיצד אימה (יהודייה רוסייה) סטרה לה כשגילתה שקיבלה וסת, כדי להזהירה כי מעתה היא עלולה לבייש את המשפחה.²⁶

מופע הווסת בספרות ובמחקר

הספרות העממית והאגדות מדלגות על שלבי ההתבגרות הנשית. באגדות הקלאסיות, הנערה הופכת מנערה לאישה נשואה כהרף עין בהתערבות נסית או דרך שינה עמוקה. התבגרות הנערה מכניסה איום וחשש לתומתה. אריך פרום מספק הסבר פסיכואנליטי למקורה של אגדת כיפה אדומה, כאגדה שסופרה בעבר על-ידי האם לבנותיה בתחילת הבגרות המינית. המסר של הסיפור היה: עכשיו, כאשר יש לך כיפה אדומה, קרי וסת, עליך להיזהר מ"זאבים".²⁷

לילי רתוק ב"אנתולוגיה הקול האחר מציבה את הנרטיב הנשי החדש המעמיד במרכז הדיון את הדיוקן החסר.²⁸ מחקרה המקיף סוקר תמות מרכזיות בספרות נשים, אולם אין בו התייחסות לנושא הווסת וההתבגרות הנשית. המחקר על מופע הווסת בספרות העברית מצוי בראשיתו. עדיין אין מחקר מקיף הסוקר את התמה ומפתח תאוריה לבחינתה.

פנינה שירב²⁹ היא הראשונה שחקרה מופעי וסת בכתבתן של סופרות עבריות. לטענתה "דם הוא דיו", והכתיבה על הווסת היא מחאה נגד הקאנון ונגד דמות האב.³⁰ שירב מתבססת על המחקר על השפה הקאנונית³¹ דרך השאלה האם יש נושאים שרק נשים יכולות לכתוב עליהם. היא מציגה את דגמי החניכה הנשית³² ככלא אדיפלי ואת העדר דמות האם. לדבריה "עלילות חלקיות או מכווצות, ואינן נפרשות על פי סדר עקיב מילדות לנעורים ולבשלות [...] אלא מתחקות אחר מאבק פנימי של הגיבורה על עצם זכותה כאשה לתת ביטוי לשאיפות כלשהן".³³ בספר המסע פנימה, אליזבת אבל³⁴ הציגה שני דפוסי חניכה: החניכה הכרונולוגית בגיל ההתבגרות, וחניכה "מאוחרת" במסגרת הנישואין.³⁵ כך שהעיסוק בעלילת החניכה אינו סובב בהכרח את קבלת הווסת. גם שירב, שאחדות מהיצירות הנדונות במחקרה מאזכרות וסת, לא מציבה את קבלת הווסת הראשונה כשלב מעבר מובהק.

²⁶ שטיין, 2007

²⁷ פרום, 1951 : 194-199

²⁸ רתוק, 1994

²⁹ שירב, 1998, 2001

³⁰ שירב, 2001

³¹ כדוגמת מחקריהן של צ'ודרו (2007 [1978]); גילברט וגובר (2007 [1979]); קריסטבה (2005 [1980]); שוואלטר (2006 [1981]); ובספרות העברית לובין (1993) ואחרות.

³² מחקרה של אסתר ליבוביץ-קליינבורד (1986) על חניכה נשית ברומנים של יוצרות מהמאה העשרים. "חניכה נשית מלווה בהשלה של מעצורים פנימיים, דעות קדומות ונטיות להקרבה עצמית הכובלים את צעדי הגיבורות בדרכן לקראת הגדרה חדשה של עצמאות ונשיות" (אצל שירב, 1998 : 278, הערת שוליים 12).

³³ שירב, 1998 : 22-23

³⁴ אבל, 1983

³⁵ אבל אצל שירב, 1998

רוני הלפרן³⁶ עסקה בכתיבה הנשית על גוף.³⁷ לדבריה, "גילומים של הגוף הנשי נתפסים בדרך כלל כסימנים של כישלון"³⁸ עוד כותבת הלפרן: "כתיבתה של האשה מאפשרת אם כן נקודת תצפית ייחודית לחוויה השונה והאחרת של נשים בעולם [...]. הכתיבה הנשית צריכה לשחרר את הגוף הנשי. כלומר לחלץ אותו מהגדרות הבינאריות המנסחות אותו כאיבר הנחות או השלילי של הגבר".³⁹ יש אזכור של קבלת וסת באחדות מן היצירות שחקרה. אולם היא לא דנה בקבלת הווסת הראשונה.

אילנה וייסברג⁴⁰ כתבה תזה על דם הווסת בספרות העברית בין הסתרה לבין חשיפה. וייסברג מנתחת את סצנת חשיפת דימום הווסת בתוך ההקשר התרבותי היהודי של נידה ודרך תפיסת האטיקט הווסתי (Menstrual etiquette) של סופי לוס.⁴¹ העובדה שהתמה עדיין נמצאת בראשית המחקר מעידה כדבריה של איילין שוואלטר שיש לחשוף משמעות במקום שנחשב כשטח הפקר, שומם ומושתק המצוי תחת הייצוג הגברי השולט⁴² באמצעות אסטרטגיה של רוויזיה, מרכזו השולי, חתרנות, ביטוי תסכול או זעם.⁴³

באופן מפתיע, התמה חוצה מגדר. ניתן לאתר מופעי וסת ביצירותיהם של גברים ונשים. משנות התשעים מופיעים תיאורי וסת ברומנים של סופרים וסופרות עבריים ובשירה. בראשית הספרות העברית החדשה התיאור התמקד באישה הנידה (אצל עגנון, דבורה בארון ואחרים). כיום ניתן לאתר מופעי וסת בהקשרים שונים. החל מתיאורים מסורתיים של הסתרה ונידה, דרך תיאור סינכרון וסת ונשים החיות יחד, הדגשה דרמטית של מעמד מסוים (כמו מוות או הגירה), גילוי מחודש של פוטנציאל הפריין, כסמל של התבגרות או בלות ועוד. הנושא מצוי בראשית המחקר וראוי לבחינה מעמיקה. במאמר זה אתמקד בתיאור ספרותי של הווסת הראשונה. היצירות הנדונות מתארות את האירוע כדרמטי, כנקודת מפנה בחייהן וכמרכז היצירה הספרותית.

דיון ביצירות

"האם דבר נורא כל כך קרה גם לאנה קרנינה?"

נערה/ אלונה פרנקל

ביום האחרון להפלגה זה קרה, ואני עודני ילדה. מה יהיה מעכשיו? ככה זה יהיה תמיד בחיים שלי? כל חודש? זה נורא. וכשאקום - האם הפיגימה שאלבש תהיה מגואלת בדם? ונניח שאלבש חצאית לבנה? ומה יהיה גורלו של הרטט הנעים שאני חשה כשאני מצמידה את הירכיים חזק-חזק-חזק זו לזו? הרטט

³⁶ הלפרן, 2012

³⁷ תוך התייחסות למחקריהן של וירגיניה וולף (2004 [1929]); הלן סיקסו (2006 [1975]); לוס איריגארי (2004 [1987]) ואחרות.

³⁸ הלפרן, 2012: 224

³⁹ שם: 17-24

⁴⁰ וייסברג, 2013

⁴¹ Laws, 1990 אצל וייסברג, 2013

⁴² שוואלטר (2006 [1981])

⁴³ שירב, 1998

הזה ודאי ייעלם. איך יכול להיות רטט כזה לילדות שיוצא מהן דם כל חודש? כמה חבל. וכל חודש אלך לי הלוך וטפטף. האם דבר נורא כל-כך קרה גם לאנה קרנינה? ולטטיאנה? ומה עם נל הקטנה? סטאש ידע?⁴⁴

פרנקל כתבה טרילוגיה, רומן אוטוביוגרפי בשלושה ספרים (ילדה 2004; נערה, 2009; אישה, 2012). סצנת קבלת הווסת מוזכרת בקצרה בסוף ברומן ילדה כסמל לסיום הילדות. ברומן נערה הווסת הופכת למוטיב מרכזי. הרומן מתחיל בתיאור המיטות בהן היא ישנה בילדותה, ודרכן היא מספרת על המעברים שחוותה בתקופת השואה. לאחר המלחמה המשפחה עולה ארצה באנייה "גלילה" ואלונה מקבלת וסת במיטה שאימה חולת השחפת ישנה בה, בחדרי החולים בבטן האנייה. אחרי כן היא ממשיכה לתאר את הווסת הראשונה שקיבלה במיטה המתקפלת בבית דודיה בארץ.

קבלת הווסת במיטת האם יוצרת קרבה מדומה בין הבת לאם. אולם, האם עסוקה בהישרדות אישית, לא פנויה לדבר עם בתה, וזו לא חושפת בפניה את פחדיה. אלונה הגיעה לא מוכנה לקראת תהליך ההתבגרות. כילדה צעירה היא קראה את הרומנים הקלאסיים הגדולים והזדהתה עם אנה קרנינה, טיטיאנה ונל הקטנה.⁴⁵ היא תוהה איך הגיבורות הספרותיות שהיוו השראה לחייה לא לימדו אותה על אודות הצפוי לה. הצגת השאלה בצורה פשוטה ונוקבת מעלה את השאלה האם לספרות היפה יש תפקיד של חינוך וסוציאליזציה. אלונה פרנקל מביעה ציפייה שהספרות תעסוק בנושא חשוב זה.

תיאור הדימום מתעכב על תחושת הזוהמה והרטט הפועמים בה בו-זמנית, על אי-הנוחות של צמר הגפן בתחתונים ועל החשש שהוא יזוז. היא עולה אל הסיפון לקראת הירידה אל חופי הארץ אבל חשה ניכור. הווסת צובעת את המעמד ומהווה סמל למעבר ולקריעה מעולם אחד ומעבר אל עולם זר ומאיים. במהלך החודש הראשון היא חולה וחסרה יכולת להתמודד עם המציאות החדשה. ולאחר חודש, עדיין חולה במיטה והיא שוב מדממת.

נערה הוא רומן פורץ דרך בתיאור דם הווסת כבר בתמונת הפתיחה. הדימום מתואר אולם לא ברור מקורו. רק לאחר מספר עמודים של אזכור הדם הקר הזורם, התמונה הולכת ומתבהרת. הכתיבה יוצרת מעגליות מחזורית בה הזיכרון פועל כמו מחזוריות הגוף, בצורה לא מודעת ולא רצונית. פרנקל מתמקדת בחוויה ממש, בתיאור ההרגשה, בזרימת הדם, הריח והמרקם. הרומן אינו נסמך על מסורות תיאור התמה, אלא מציג במרכז את המציאות ואת התנסותה על-ידי שיקוף מימטי.⁴⁶ ייתכן ופרנקל מרפררת אל אנה פרנקל המתארת ביומנה את קבלת הווסת הראשונה במחבוא בתקופת

⁴⁴ פרנקל, נערה, 2009: 10

⁴⁵ אנה קארנינה של לב טולסטוי, טטיאנה, גיבורת יבגני אונייגין של פושקין, נל הקטנה מבית מחבר עתיקות של צ'ארלס דיקנס, נל וסטאש מבמדבר וביער עד מאת הנריק סנקביץ'.

⁴⁶ שירב מציגה שתי גישות בפרשנות הפמיניסטית. האנגלו-אמריקאית מבוססת על שיקוף מציאותן והתנסותן של נשים, לעומת הביקורת הצרפתית הפוסט-סטרוקטורליסטית הטוענת שהלשון אינה כלי שיקוף ניטרלי המעביר את המציאות כפי שהיא (שירב, 1998: 15).

השואה.⁴⁷ בשתי החוויות עולה תמונה של התרגשות, גילוי המיניות והסודות המתחוללים בגוף האישה, תחושה שצריך להסתיר, ושזה מלוכלך. פרנקל חושפת את הווסת לקהל בתחילת הרומן. גילוי הנשיות על רקע אימת השואה וההגירה יוצר חיבור בין החוויה הפרטית לחוויה הלאומית. הטלטלה בין העולמות, המעבר מארץ לארץ ובין ילדות לבגרות מעצבים את הסצנה כחוויה טראומטית מועצמת. הווסת, כמוטיב חוזר וסימלי ברומן, מעצים את קשיי הקליטה של הנערה.

"ולא ספרתי שיגיד לי דם"

ספר שיריה הראשון של אנה הרמן תז-קדן (2002) מציג "שירה נשית מיוסרת המנסחת מצבים נפשיים בברק מטאפורי".⁴⁸ חד-קדן היא אותה חיה אגדית המסמלת את הבתולין ודם הבתולין הוא מוטיב חוזר בשיריה.⁴⁹ בספר מופיעים שירים רבים המתארים חוויות התבגרות של נערה. השירים "התבגרות" ו"גולם", מתארים את קבלת הווסת הראשונה, ואת גילוי הנשיות וסימני המיניות הנשיים.

"התבגרות"// אנה הרמן (לפי ציור של אדוארד מונק)⁵⁰

אחת עֲשָׂרָה שָׁנִים מִתַּחַת לְעוֹרִי
רִבֵּץ דָּמוֹן רָדוּם עֲשׂוּי מְקֻשָּׁה שֶׁל דָּם,
שָׁמֶן וּשְׁעָרוֹת, שְׂרַעַשׂ הַדְּהוּדָם
הוא פְּצֻצַת שְׁעוֹן בְּעוֹר הַשְּׂבָרִי.

אחת עֲשָׂרָה שָׁנִים כְּמוֹ סִימֵן מְקֻדָּם
לְמַחֲלָה קְשָׁה, מִתּוֹךְ כְּלִמַּת חוֹרִי
יָצָא הַדָּם כְּמִיץ עֶכוֹר הַזָּב מִפְּרִי
מִחוּץ, וְלֹא סִפְרָתִי שֶׁיִּגִּיד לִי דָם.

אֵין קְאָבִים קְשִׁים כְּקְאָבֵי צְמִיחָה.
פְּתֹאם עֲטִיטִי גוֹף שֶׁלֹּא הָיָה אָנִי.
הַחֲבֹאֲתִי אֶת הַגּוֹף מִתַּחַת לְשִׁמְיָךְ.

נִשְׂאָרְתִי בַּמָּטָה, וְסִימְנֵי מִינִי
דָּמוֹ לְסִימְנֵים שֶׁל מַחֲלָה קְשָׁה.
מְקִיר חֲדָרִי בְּקַע כְּקִיא צֶל שֶׁל אִשָּׁה.

בשיר "התבגרות" הווסת מתוארת כדמון מסוכן שרביץ רדום, תחת העור, והתפרץ כמחלה קשה המשאירה את הנערה במיטה, חשופה לכאביה ופחדיה. הנערה לא מוכנה לקראת תהליך ההתבגרות המינית והיא חשה בושה ורתיעה להפוך אישה. השיר בנוי כסונטה, שיר זה"ב, בעל מבנה מהודק של 14 שורות, תוך הקפדה על מבנה החריזה. החיבור בין צורה ממשטרת לתוכן פורע סדר חברתי הוא מעניין. שני הבתים הראשונים, קוורטטים בני ארבע שורות, מתארים את אימת המחלה שהופיעה במפתיע. הבתים

⁴⁷ פרנקל, 1992

⁴⁸ בן דוד, 2004

⁴⁹ לויתן, 2002

⁵⁰ נספח 1, עמ' 54

השלישי והרביעי, טרצינים בני שלוש שורות, מתארים את כאב הצמיחה ואת הקושי להפוך אישה. בגיל 11 הנערה קיבלה וסת בפעם הראשונה. מוטיב הזמן מסומן על-ידי השעון והגיל. החזרה על הגיל יוצרת תחושה כי עד כה הילדות היתה פשוטה וברורה. הגוף "בלא ידיעתה" אגר דם, העלה שומן ושערות. התרחשה התבגרות פיזית וטבעית אך היא לא קראה את הסימנים ולא הבינה את משמעותם. הגוף מסב לה כאבים קשים שאין כדוגמתם. האם אלו כאבי צמיחת השדיים וכאבי המחזור, או שהכאב הוא צער הפרידה מן הילדות? הנערה מתקשה לקבל את נשיותה וחשה שזה אינו הגוף שלה. התנועות הלא מפוענחות שהתרחשו בגופה הבהילוה כפצצה מתקתקת. הפצצה קורעת את העור השברירי העוטף את הדימוי המוגן של הילדות, והאישה פורצת ממנה כמו קיא. ההתבגרות מתוארת כקפיצה כואבת ללא יד מכוונת וללא הכנה מראש.

השיר הקצר שופע מילים וביטויים חוזרים. המילה וסת לא מוזכרת. המילה "דם" מופיעה שלוש פעמים כחלק מהחריזה, והיא מובלעת במילים "דמון", "הדהודם", "מוקדם" ו"דמו". המצלול והחזרה מדגישים שהדימום הוא מקור המחלה וסיבתה. הצירוף "מחלה קשה" מופיע פעמיים. התסמינים הם הבגרות המינית והדימום. סימפטום נוסף הוא הקיא המוציא מתוכה את האישה. החור המדמם ממקום לא צפוי מעורר בוש. תמונה של מעיכה ורקבון עולה מדימוי הפרי המחוץ והיא נכנעת לחולי בחוסר אונים משתק. בראש השיר מוזכר ציור של אדוארד מונק,⁵¹ בו נראית נערה צעירה מאוד יושבת לבדה, עירומה, על מיטה לבנה ופשוטה. הנערה מנסה להסתיר את ערוותה בידיים מוצלבות, בתנוחה שנראית לא נוחה, ומאחוריה על הקיר צילה השחור. ניצני שדיה חשופים והיא מסתכלת נכוחה. אין ייצוג לווסת ולא ברור אם הנערה נינוחה או מבוהלת. השיר מעביר רגשות של אימה ומבוכה גדולים יותר מהמתרחש בציור. המילים הקונקרטיות צובעות את הדברים הסמויים מהעין.

בשירה "גולם"⁵² הרמן חוזרת אל השנים הראשונות של ההתבגרות המינית. השיר ארוך ומאפשר לה להאריך בתיאורי הדרמה. היא מתארת חוויות שונות וכולן מלוות בתחושת בוש. בגיל 11 נורית (אחות או חברה) מתפרצת לה למקלחת, רואה שהציצי שלה צמח. המבט הזה מביך. בגיל 12 היא מקבלת וסת ראשונה ולא יודעת מה לעשות עם עצמה ועם התחתונים המוכתמים. בהזדמנות אחרת, לאחר רחצה בבריכה, זולג דם על ירכיה, ואימה, בחוסר הבנה וטקט, חושפת את בושתה לעיני כל. בגיל 13 היא מדממת בערב כיתה ומשאירה כתם על כיסא פלסטיק. היא מנסה להסתירו באמצעות מיץ פטל וקושרת סוודר למותניה. הנערה לא מבקשת עזרה ומוצאת פתרונות להסתרת הדימום. היא חשה בוש על כישלונה בחברה המעבירה מסר שחשיפת הווסת היא טאבו. השיר משקף נקודת מבט של כישלון, אולם מנקודת מבט אחרת, אפשר היה לראות את התנהגותה העצמאית ולעריכה בשל יכולת האלתור. סנקציה חברתית מאיימת על גילוי סוד הווסת בחברה. יאנג⁵³ מתארת את החרדה התמידית להיתפס

⁵¹ נספח 1

⁵² נספח 2

⁵³ Young, 2005

מדממת, והרמן מתארת בשיר את הפעמים שבהן הדימוס נחשף "כניסיון-הנפל שלה לשמור על הליכה בתלם החברתי"⁵⁴. היא חשה חוסר שליטה, השפלה ובושה (כמשתקף מדבריה של דה בבואר). האם, שאמורה להיות סוכנת החיברות שלה, מביטה בה במבט מצליף ומסגירה את סודה. השתנות הגוף הנשי מצויה תחת מבט חיצוני בוחן ומצמיח. הנערה חשה חשופה תחת מבטן של נורית והאם. למרבה הפלא, תגובת הלעג של החברה לא מופיעה, אולם תחושת האסון עוברת ללא מילים. השיר הוא בן בית אחד ארוך, בעל חריזה מוקפדת, ריתמוס קצוב ועמוס בדימויים ושיבוצי לשון: "רְחֵמֵי נִפְתָּח // כְּמוֹ פֶּרַח אֲרָגְמוֹן בְּתוֹךְ הַגּוֹף הַמְּפֹתָח // [...] רְחֵמֵי בָּהּ". דימוי הרחם לפרח ארגמן בגוף מפותח נותן תחושה של תואם ובשלות. אולם, הדימוי של הרחם הבוכה הוא הרחקה והזרה. הדימוס לא מתקשר לבגרות ולפוריות אלא לדמעות. תחת המבט המציף בשדיה, האמבט הופך למדבר יבש חסר תקווה "בְּאִמְבֵּט כְּמוֹ בְּמִדְבָּר שְׂאִין בּוֹ מֵן". השדיים הקטנים מסרבים להסתתר. הם "הַשֶּׁקֶר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם". שער הערווה הוא כמו "כְּתַב תְּרַטְמִים פְּרִטִי". הדימוס הוא פצע וחור שחור. התמונות מעבירות תחושה סתומה וחסרת פשר של עולם זר ובלתי מופענת. הביטוי "סִתּוֹ שְׁנֵתִי הַשְּׁלֵשׁ עֶשְׂרֵה", כמו הביטוי "סתיו חיי", מעלה תחושה של זקנה ומוות. השיר מתאר שנתיים אינטנסיביות בהן הנערה למדה לווסת את עצמה ולשלוט בדימוס. הפעמים שהדם זרם ממנה בלי שליטה השאירו בה שריטות טראומתיות. שם השיר, "גולם", לא חוזר ומתפתח כדימוי בשיר. הגולם יכול להתפרש כהתנהגות של "גולם" (בסלנג) או כ"התגלמות", בסוף התקופה המגושמת של גיל ההתבגרות יבקע הפרפר.

יפה ברלוביץ כתבה שחוד קרן, ספר השירים של אנה הרמן, מתאר תחנות חניכה של נערה מתבגרת, העוסקת בגוף הנשי החולה והמחליא.⁵⁵ השירים מתארים באומץ, בישירות ובנימה מלנכולית את ההתבגרות ואת קבלת הווסת הראשונה כחוויות קשות שהנערה לא מוכנה לקראתן. המילים וסת ונידה לא נזכרות בשירים. האם לא תומכת או מייעצת. היא לא מוזכרת כלל בשיר "התבגרות", ובשיר "גולם" היא מוזכרת כשמבטה מצליף. האם לא ממלאה את תפקידה. הנערה הגיעה לא מוכנה לתהליך ההתבגרות ללא תמיכה ב"מסע" וב"משא" הזה, והעיסוק בהסתרה מעצים את בדידותה. כהשוואה וניגוד, הרומן האוהל האדום⁵⁶ מאת אניטה דיאמנט (2000) מציג את הווסת הראשונה כחוויה מרוממת. הרומן משחזר את ימי התנ"ך. הילדה דינה יודעת מגיל צעיר שאישה המקבלת וסת נכנסת אל ה"אוהל האדום" והיא מצפה לרגע הזה. כשהיא מציגה בגאווה את הדם, הנשים עורכות לה טקס, אשר במהלכו הנשים פותחות את בתוליה באמצעות פסלון ושופכות את דם הבתולין לאדמה כסמל לפריון עתידי. היחס מייצג גישה פילוסופית מהותנית, לפיה הדימוס הווסתי קשור אל פוטנציאל ההולדה, אבל אין ערובה לכך. מהות הטקס היא לאחל לאישה חיי בריאות ופריון ולברך אותה במעבר המתחולל בה כשהיא הופכת מילדה לאישה. הרומן נסמך על

⁵⁴ בן דוד, 2004

⁵⁵ ברלוביץ, 2010

⁵⁶ הרומן חורג מהגדרות המחקר מכיוון שנכתב באנגלית והוא רומן בדיוני.

נשים באפריקה⁵⁷ השוהות בבית הנשים.⁵⁸ התיאור הבדיוני מציג חוויה מרגשת של שייכות ועונג. חוויות אלו שונות בתכלית מהמתואר בשיריה של הרמן וברומן נערה.

דיון

כאמור, נושא הווסת אינו רווח בספרות, ועל אחת כמה וכמה נדירים תיאורי קבלת וסת ראשונה. בספרות העברית אין מסורת של תיאור התבגרותה של נערה, לכן כל יצירה מייצרת מערך פרטי של סמלים ומשמעויות. מרטיץ⁵⁹ טענה שנערות לא ביטאו יחס שונה כלפי הווסת בעקבות ידע שהיה או לא היה ברשותן. אולם טקסטים ספרותיים אלה מציגים יחס שונה בתכלית. שיריה של הרמן מציגים נערה מפוחדת, המדמה את הדימוס למחלה קשה ולפצע. היא עסוקה בהסתרה, וחשה השפלה על כך שהיא נכשלת בהסתרת הדימוס. הרומן נערה של פרנקל מתאר את קשייה של נערה לקבל את המעבר מילדות לנערות, עד כדי שהיא נופלת למשכב במשך יותר מחודש. שלוש היצירות הן בעלות ממד אוטוביוגרפי ומשקפות מצב בו נערות מתמודדות לבדן עם השינויים העוברים עליהן. לעומתן, הנערה ברומן האוהל האדום מוקפת נשים החוגגות איתה את המעמד החדש. יש פער תרבותי המשתקף בין העולם המערבי-האירופאי-האינדיבידואליסטי, בו הנערה נותרת לבדה בהתמודדות, לעומת הפנטזיה על העולם הקדום, המזרח-תיכוני-אפריקאי, בו מתקיימים חיי חמולה והנשים תומכות זו בזו. קיים פער מנטלי בין מצבים בהם נשים מדברות ומשתפות במה שעובר עליהן למצבי שתיקה והשתקה.

דומה שהצירוף בין וסת לנידה נשבר ביצירות הנדונות. המילה וסת לא מוזכרת באף לא אחת מן היצירות, אין בחירה בכינוי חלופי, אין שם לתופעה, וגם לא מופיע ההקשר של נידה, לא ברמז ואף לא בדימוי. יש כאן שבירה של הקונבנציה. ייתכן והדבר נובע מכך שנערות לא טובלות במקווה או שזה לא חלק מעולם האסוציאציות של הכותבות. התיאור משקף את הטאבו דרך ההסתרה והבושה בהקשר תרבותי רחב. תחושה קשה עולה מכך שנערות מערביות חשות את גופן הבריאה והמווסת, שיש בו פוטנציאל של פריון וההתחדשות, כגוף חולה ומדמם. יש כאן פריצה של הצירוף הכובל⁶⁰ של וסת ונידה תוך הצבת צירוף חדש ומטריד לא פחות של וסת ומחלה. אסיים בפרפראזה על דבריה של גיבורת הרומן נערה, השואלת "האם גם אנה קארנינה קיבלה וסת?" גם כיום אנו יכולים לשאול האם נחשפנו לווסת בספרות. התיאור הספרותי יכול להוות מרחב סוציאליזציה המשקף חוויה פרטית. חשיפת הווסת בספרות שוברת את מנגנוני ההסתרה וההשתקה, משקפת את השתנות החברה ואת דימוייה ומייצרת דמויות חדשות להזדהות. זוהי תמה חדשה ורדיקלית והמחקר סביבה נמצא בראשיתו.

⁵⁷ בראונינג מדווחת כי בעבר הרחוק נשים שקיבלו וסת יצאו לבית הנשים עד תום הדימוס (2003).

⁵⁸ באתיופיה נשים יצאו בימי הווסת למרגים ג'וזו (בית הנידה) ולא עסקו במלאכה (שולמן, 2009).

⁵⁹ Martin, 1987

⁶⁰ בפרפראזה על הביטוי צירוף קבול - שתי מילים או יותר שלצירופן יש משמעות אחת, שאינה המשמעות של כל מילה בנפרד.

רשימת מקורות

ספרות

- דיאמנט, א' (2000). **האוהל האדום** (ת"ר: ש' גורי). תל-אביב: מטר.
הרמן, א' (2002). **חד-קרן**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
פרנק, א' (1992). **יומנה של נערה** (ת"ר: ש' שניצר). תל-אביב: קרני.
פרנקל, א' (2004). **ילדה**. תל-אביב: מפה.
פרנקל, א' (2009). **נערה**. תל-אביב: חרגול, עם עובד.
פרנקל, א' (2012). **אישה**. תל-אביב: חרגול, עם עובד.

הגות, מחקר וביקורת

- אורטנר, ש' (2007 [1974]). האם היחס בין הנשי לגברי הוא כמו היחס שבין הטבע לתרבות. בתוך: נ' ינאי ואחרות (עורכות), **זרכים לחשיבה פמיניסטית: מקראה** (עמ' 25-45). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- איריגארי, ל' (2004 [1987]). **את, אני אנחנו**. תל-אביב: רסלינג.
- אשר, מ"ג (1992). **הפסיכולוגיה של גוף האישה** (ת"ר: ר' רז). קרית ביאליק: אח.
בן דוד, י' (2004). טביעת האצבע של הנפש. **מאזנים**, 78(2), 14-15.
בראונינג, ט' (2003). **איך הפכה האישה לגבר**. תל-אביב: שרף.
ברלוביץ, י' (2010). הפאסימיות העליזה של אנה הרמן. **כרמל**, 14, 94-96.
גילברט, ס' וגובר, ס' (2007 [1979]). ראי הקיר של המלכה. בתוך: נ' ינאי ואחרות (עורכות), **זרכים לחשיבה פמיניסטית: מקראה** (עמ' 136-176). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
דגלס, מ' (2010 [1966]). **טוהר וסכנה: ניתוח של המושגים זיהום וטאבו** (ת"ר: י' סלע-שפיר). תל-אביב: רסלינג.
- דה בובואר, ס' (2001 [1949]). **המין השני: העובדות והמיתוסים** (ת"ר: ש' פרמינגר). תל-אביב: בבל, ידיעות ספרים.
- הלפרן, ר' (2012). **גוף בלא נחת: ספרות הנשים הישראלית 1985-2005**. תל-אביב: מגדרים, הקיבוץ המאוחד.
- וולף, ו' (2004 [1929]). **חדר משלך**. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
- וייסברג, א' (2013). **חייתיות ומילים מדממות: דם הווסת בספרות העברית העכשווית בין הסתרה לבין חשיפה**. עבודה לקבלת תואר מוסמך. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
- ינאי, נ' ורפפורט, ת' (2001). נידה ולאומיות: גוף האישה כטקסט. בתוך: י' עצמון (עורכת), **התשמע קולי: ייצוגים של נשים בתרבות הישראלית** (עמ' 213-224). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד; ירושלים: מכון ון ליר.
- לביא, ע' (2010). **מנהג נשים**. תל-אביב: ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
לובין, א' (1993). אשה קוראת אשה. **תיאוריה וביקורת**, 3, 65-78.
ליותן, ע' (2002). שאלת ההתענגות הנשית. **עיתון 77**, 270-271, 34-35.
נר דוד, ח' (2011). נידה וטומאה. בתוך: ט' תמיר (עורכת), **נשים לגופן: בריאות, גוף, מיניות, יחסים** (עמ' 357-358). בן-שמן: מודן.
- סיקסו, ה' (2006 [1975]). צחוקה של המדוזה. בתוך: ד' באום ואחרות (עורכות), **ללמוד פמיניזם: מקראה** (עמ' 134-153). תל-אביב: מגדרים, הקיבוץ המאוחד.
- פילץ, א' (2013). **את ואני: אמא ובת מצווה**. אור יהודה: כנרת זמורה ביתן.
פרויד, ז' (1967 [1910]). **כתבי זיגמונד פרויד** (כרך ב'). תל-אביב: דביר.
פרום, א' (1951). **השפה שנשתכחה** (ת"ר: י' רוזלר). ירושלים: א' רובין.

- פריידי, נ' (1980). **אמי ואני** (תרי: ע' לוי). תל-אביב: זמורה ביתן מודן.
- ציודורו, נ' (2007 [1978]). שיעתוק האימהות – פסיכואנליזה והסוציולוגיה של המיגדר. בתוך: נ' ינאי ואחרות (עורכות), **דרכים לחשיבה פמיניסטית: מקראה** (עמ' 86-135). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- קנוהל, א' (2000). **איש ואישה: פרקי הדרכה לחתן ולכלה**. עין צורים: "מכון שילובים" בישיבת הקיבוץ הדתי, צוהר.
- קריסטבה, ז' (2005 [1980]). **כוחות האימה: מסה על הבזות**. תל-אביב: רסלינג.
- רובין, נ' (1995). **ראשית החיים**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- רתוק, ל' (1994). כל אישה מכירה את זה – אחרית דבר. **הקול האחר, סיפורת נשים עברית**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- שוואלטר, א' (2006 [1981]). ביקורת פמיניסטית בשממה. בתוך: ד' באום ואחרות (עורכות), **ללמוד פמיניזם: מקראה** (עמ' 244-275). תל-אביב: מגדרים, הקיבוץ המאוחד.
- שולמן, נ' (2009). **מנהגי הטהרה של העדה האתייופית - עבר אל מול הווה**. אוחר מתוך: <http://mikve.net/content.asp?PageId=670>
- שטיין, ד' (2007). **יצירת המעגל: טקסי נשים** (תרי: ג' וולף). תל-אביב: אור עם.
- שירב, פ' (1998). **כתיבה לא תמה**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- שירב, פ' (2001). דם הוא דיו: גוף וכתיבה בסיפוריהן של יהודית הנדל ורות אלמוג. בתוך: י' עצמון (עורכת), **התשמע קולי: ייצוגים של נשים בתרבות הישראלית** (עמ' 169-183). תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, ירושלים: מכון ון ליר.
- Bobel, C. (2010). *New blood: Third-wave feminism and the politics of menstruation*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Fingerson, L. (2006). *Girls in power: Gender, body, and menstruation in adolescent*. Albany: State University of New York Press.
- Martin, E. (1987). *The woman in the body: A cultural analysis of reproduction*. Boston: Beacon Press.
- Steinem, G. (1978). If men could menstruate. *MS Magazine* (accessed in 27.11.12) <http://www.mum.org/ifmencou.html>
- Young, I.M. (2005). *Menstruation meditation. On female body experience: Throwing like a girl and other essays*. Oxford: University Press.

נספח 1

אדוארד מונק, בגרות, 1895

Munch, E. (1894-5), *Puberty*, National Gallery, Oslo

נספח 2 : גולם / אנה הרמן

"העולם קדוש! הנפש קדוש! העור קדוש! החטם קדוש!
הלשון והזין וכף היד וחור התחת קדוש!" אלן גינסברג

גרד לי דם ולא זכלתי לספר לאיש.
הדם נספג בתחתונים, נשאר בם
והבאיש.
טמנתי את התחתונים המכתמים בתוך
המגרה וניחוחם החד איס לחתך
את צוארי כל לילה, ועטפתי בשמיקה
האדמה את כל גופי אבל רחמי בכה.
הדם המשיך לרדת ועטפתי בשקבות
רבות את מה שבין הירכים העבות,
והפיגימה הכתמה מתחת לבגדים.
הלכתי והחורתי וסודי המאדים
טפטף בקיץ הלוהט לארץ ירכי,
טפין-טפין נסחט סודו של הבשר החי.
אני זוכרת את צלום הרנטגן הלבן
של אור השחר שחשף את עמק פאבן
של ילדות בנות שתיים עשרה
שמתבישות לחשף
איד מתפתח בן כוכב המאדים, אד סוף
הנערות להתפס; עיניה הבולשות
של אמא לא הניחו לי, הצליפו בי כשוט,

הייתי בת אחת עשרה, לשבתי באמבט
ולא זכלתי להביט, גופי צעק: "את בת
אחת עשרה עכשו", והתפשיתי בשמן.
ישבתי באמבט כמו במדבר שאין בו מן.
הדלת נפתחה, נורית עמדה שם. "אל
תציצי!"
צווחתי. היא הביטה, ואמרה: "כבר יש לך
ציצי"
והתפשיתי בכלמה, אמרתי: "לא נכון".
היא לא חדלה להסתפל, היא לא חדלה
לבחן.
השקר צף על פני המים, שני שקרים
קטנים -
חזי גדל פקעות פאב שגחו מבפנים,
וצפרנים של דמון חרטו בערותי
קוי תחריט של שערות, כתב חרטמים פרטי.
מבעד לשקיפות המים מבטה גמע
אותי כשהתפשיתי בשמן ובכלמה.
שמן עטף אותי בגלם, וגופי חסר-
המחשבה והרפה הפד להיות בשר.

וכעבר שנה הרגשתי איך רחמי נפתח
כמו פרח ארגמן בתוך הגוף המפתח,
כמו אצבעות שנתחות מתוך אגרוף
שחר,
נרד לי דם וקיימו של פצע ושל חור
רחף קצפרים פהות בינות לענני
מחי שהאדימו בראשי המתענה.

ולא ידעתי אם הדם יורד בגלל מבט
עיניה המצליף בי או מפני שאני בת.
צעדתי בגד-ים שחר על האספלט
עד שהיא צעקה: "תגידי, מה קרה,
קבלת
מכה בגרבים, מה את לא רואה שיש
לך דם בין הרגלים? את צריכה
להתבייש".

היא דחפה אותי עד שנפלתי, ושולולית
קטנה של דם נותרה על האספלט כדי להבליט
בפני האנשים שהתאספו כמה מביש
הפצע שחשפתי כשנפלתי על הכביש.

על סתו שנתתי השלש עשרה עדין מכסה
הכתם הדלוח שהותרתי על כסא
הפלקטיק שעליו כמו בהמה שנשחטה
רבצתי ונטפתי דם בערב הכתה.
ובקומי מהכסא נכלו כלם לראות
ביצד שעט הדם דרכי למרות
ההשבעות,
ביצד דהר מבעד לתחבשת ולבד
התחוננים ובעודי יושבת שם לבד
דלף והסתגן לו דרך כחול המכנסים.
כלם נכלו לראות ביצד כשלתתי, מנסה עם
מיץ פטל ששפכתי על הכתם ועם סוּדֶר
סביב המתננים להוכיח שהכל בסדר.

